

Մ Ա Ս Ե Ա Յ Ա Ղ Ա Ի Ն Ի

Ե Ի

Շ Ի Ա Շ Ա Ն Հ Ա Յ Ա Ս Տ Ա Ն Ե Ա Յ Յ

ՀԱՅՈՒԹԻՒՆ, ԵՒ ՄԻԹԱՐԵԱՆՅ ԿԱԹՈՒԿՈՒԹԻՒՆԸ.

Բ.

Հարցուցեր էինք առաջին յօդուածին մէջ (*) թէ արդեօք Մխիթարեանք չորս վարդապետաց որ խօսքերէն կամ որ գրուածքէն առիթ առեր են կասկած ձգելու ուրիշներուն սիրտը թէ նոքա մարմնով միայն իրենցմէ զատուեր են, իսկ մաքով եւ սրտով իրենց հետ մէկ են:

Ձեռն կրնար ըսել թէ առիթն այս է որ լուկեցեր են վարդապետները մինչեւ ցայժմ, այսինքն ոչ խօսք մը ըրեր են Մխիթարեանց դաւանած կամ ցուցուցած կաթողիկոսեանց դէմ, եւ ոչ տաղ մը բան գրած են.—նոցա քաղաքութիւնները լսողները կենդանի, գրուածքները տպագրուած են ըստ մեծի մասին:

Ձեռն կրնար ըսել թէ իրենց հետ կամ իրենց նման կաթողիկոսներու հետ մտերմական թղթակցութիւններ ունին.—գիտեմք որ այնպիսի գաղտնիքները դուրս հանելու պատրաստ են իրենք:

Ձեռն կրնար ըսել թէ իրենց կաթողիկոսեանք եւ ընդհանրապէս կաթողիկոս վրայ ստանուած պակասութիւնները պարտկելու կամ արդարացրելու աշխատեր են վարդապետները.— ոչ ապաքէն այդ արուեստը իրենց կարողութենէն վեր եւ իրենց խղճմտանքին հակառակ տեսածներնուն համար է որ բաժնուեցան հեռացան անոնցմէ վարդապետները:

Ապա ուրեմն իրաւունք ունէինք հարցընելու թէ անոնց սրտով Մխիթարեան եւ կաթողիկոսներուն ինչ ապացոյցներ ունէին իրենց ձեռքը:

Բայց մեք թողումք Մխիթարեանները, նայիմք թէ ազգայնոց կարծիքն ու դատաստանը ինչ է այս բանիս վրայ:

Անոնք որ „Յայտարարութիւն անցից Մուրատեան վարժարանին“ ըսուած գիրքը արժանաւոր մտադրութեամբ չեն կարդացած, եւ „Պատմութիւն եւ պատճառք Վերադարձի երից Վարդապետաց“ անունով տետրակը եւ

(*) Տես բիւ. Դ, էջ 44 — 47:

անոր „Յաւելուածը“ չեն հասկըցած, ինչ իրաւամբ եւ ինչ կերպով կրնան գիտնալ վարդապետներուն միտքը, կամ դատել անոնց գործերն ու խօսքերը:

Ո՞վ տուեր է նոցա այն հեղական գիտութիւնը՝ որով հասկընան թէ չորս վարդապետներն առանց կարօտ լինելու հացի, աշխատութեան, փառաց եւ հանգստութեան՝ ինչո՞ւ համար այնչափ թշնամութեանց, բամբասանաց, կասկածանաց, զրպարտութեանց, բռնութեանց, խաբէութեանց զո՞հ ըրին իրենք զիրենք:

Թող կարդան ուրեմն այն գրուածքները եւ ուղիղ հասկընան, եւ անկէջ ետքը կրնամք յուսալ որ կարող լինին դատաստան կտրելու արդարութեամբ:

Իսկ եթէ գտնուին այնպիսի բարեմիտներ որ արդէն կարդացեր ու հասկըցեր են այն գրուածքները, եւ դարձեալ կհաւատան Մխիթարեանց բրած զրպարտութիւններուն, պէտք է ըսել թէ երդում բրած են բարւոյն չար ըսելու եւ լուսոյն խաւար: Ինչ ըսեմք այնպիսեաց:

Եւ ահա ուր ուրեմն բերանը կբանայ անդիէն Մխիթարեան կաթոյիկը եւ կպատասխանէ մեզի. „Այն տեղաւկները կարդամք չկար, դամք՝ մեք լաւ գիտեմք թէ այդ վարդապետաց վերադարձը անկեղծ մտօք չէ եւ չը կրնար լինել. եւ ասոր առաջին եւ զիսաւոր „ապացոյց այս է մեզի համար որ դոցա ինչ „գովելի բնաւորութեան տէր եւ ինչպէս հա՛րազատ Մխիթարեան եւ շերմեռանդ կաթոյիկ եղածը աղէկ գիտեմք. արդ ինչպէս „կրնայ լինել որ այնքան փոխուին եւ հեռա՛նան իրենց վկայեալ յատկութիւններէն, որ „նաեւ հակառակ ելլեն բանիւ եւ գրով թէ „Մխիթարեանց եւ թէ առհասարակ ամենայն „պապականաց“:

Վարդապետները պէտք է շնորհակալ լինին Մխիթարեանին այս վկայութեանը՝ միայն անոր համար որ ինքն իւր խօսքովը կբանդէ իրեն կարծիքը, եւ սուտ կհանէ իրեն բրած զրպարտութիւնը: Եւ յիրաւի:

Եթէ այն վարդապետներուն բնաւորութիւնը աղէկ ու գովելի ճանչցեր էին Մխիթարեանք, միթէ չէին ճանչցած նոցա անկեղծութիւնը. միթէ չէին վկայեր թէ անոնց արդարացի համարձակութիւնն ու հեռատես ճշմարտասիրութիւնն էր որ պատճառ եղած էր միաբանութեան մէջի զիսաւոր եւ ծանր պաշտօնները անոնց յանձնելու տարիներով: Իսկ եթէ նոցա բնաւորութեան հիմը կեղծաւորութիւն էր, ո՞չ

ապաքէն ամենապարսաւելի բնաւորութեան տէր պէտք էր ճանչնալ զանոնք. վասնզի յայտնի է որ կեղծաւորութիւնը ամէն տեսակ աղէկութեան որդն է՝ փճացընողն է:

Բայց մեք կհաստատեմք, եւ ամենայն ճշմարտասէրք պէտք է ընդունին եւ վկայեն, թէ այն վարդապետաց բնաւորութեան զիսաւոր յատկութիւնը անկեղծութիւնն էր, եւ անոր համար զատուեցան ելան Մխիթարեան միաբանութեանէն՝ յորում կեղծաւորութեան ախտը սկսեր էր բաւական կոտորածներ ընել քանի մը ժամանակէ ի վեր:

Երեք եւ չորս վարդապետներուն ատենով հարազատ Մխիթարեան եղածը ճշմարիտ է, եւ անկէջ եւս յայտնի է որ չորսն ալ Մխիթարեան միաբանութեան օգտին համար իրենց կեանքը դրած լինելին գործով ցուցուցեր են:

—Այո, կրսէ Մխիթարեանը, եւ կհարցընէ թէ ուրեմն ինչպէս կրնան այնքան պաղիլ այն միաբանութենէն որ մինչեւ պատերազմին ալ անոր դէմ իբրեւ անհաշտ թշնամիք:

—Կպատասխանեմք թէ այն վարդապետաց Մխիթարեան միաբանութեան վրայ ունեցած սէրն ու անձնանուէր աշխատանքը միթէ Մխիթարեանց համար էր. ո՞չ ապաքէն ազգին համար՝ որոյ օգտին հիմնուած ու կազմուած գիտէին այն միաբանութիւնը: Զարմանք չէ ուրեմն որ երբ տեսան վարդապետներն որ ազգին վնասակար է Մխիթարեան միաբանութիւնը՝ իրեն կեղակարծ եւ կեղծ վարմունքովը, մանաւանդ այս ժամանակներս, պախարակեն անոր ընթացքը, իրենք չհետեւին անոր, եւ ուրիշներուն ալ ճանչցընեն անոր պակասութիւնը:

Եւ ո՞վ կրնար իրաւամբ բռնադատել զիրենք որ առաջնոյն պէս հարազատ եւ հաւատարիմ մնան Մխիթարեանց միաբանութեանը:

Իրաւ է ուրեմն այն վարդապետաց բնաւորութեանն ու առ միաբանութիւնն հաւատարիմ լինելուն համար տրուած վկայութիւնը: Բայց նոյն վարդապետներուն ինչ աստիճանի շերմեռանդ կամ պաղ կաթոյիկ եւ պապական լինելուն ինչպէս կրնայ նոյն վկայութիւնը տալ Մխիթարեանը:

Պապականութիւնը միշտ ատելի եղած էր այն վարդապետաց, ինչպէս նաեւ ուրիշ շատ Մխիթարեանց. սակայն վախճալով որ եթէ ատենէ դուրս յայտնեն իրենց ատելութիւնը՝ կրնան միաբանութեան Հոռովմայ տիրապետական պահանջմունքներէն քաշած նեղութիւնները աւելցընել, եւ ազգին մէջ անպտուղ եւ վնասակար խռովութիւններ ել-

լելուն պատճառ լինել, կլրուէին ու կհամբերէին, թէպէտեւ մէկ կողմանէ ալ անդադար կաշխատէին որ միաբանութիւնը բոլորովին գերի չլինի պապական բռնակալութեան:

Իսկ երբոր զատուեցան ելան իրաւամբ այն միաբանութենէն, ուր կմնար այնուհետեւ իրենց կարծեցեալ կաթողիկոսութիւնը եւ ջերմեռանդ պապականութիւնը:

Բայց մեք այս ալ հարցընեմք Մխիթարեանց: Եթէ իրենք այն չորս վարդապետները անգեղջ եւ անդարձ պապականներու տեղ դրած են, միթէ իրենք չէին քարոզողն ու ամէն տեղ հռչակողը թէ այն վարդապետները *բողոքական* (փրօթեսթան), եւ բողոքականներէն ալ աւելի թուլահաւատ են:—Սաոր պատասխանը իրենք չեն ուզեր տալ. բայց գիտնան որ յայտնի է մեզի իրենց քաղաքականութիւնը (*փոլիթիկ*):

Գիտէին Մխիթարեանք որ այն տարիները Տաճկաստանի մայրաքաղաքին բնակիչ Հայերը երկու բանակ բաժնուած՝ կպատերազմէին իրարու դէմ. մէկը միւսին *բողոքական* կըսէր, եւ նա անոր *կաթոլիկ*, թէպէտեւ իրօք ոչ սա կաթոլիկ էր, եւ ոչ նա բողոքական: Այն կռուոյն ժամանակը աշխատեցան Մխիթարեանք որ կաթոլիկ համարեալ մասը ծածկաբար իրենք որսնան, եւ իրաւընէ կաթոլիկ ընեն. ուստի ամենայն ջանք ըրին որ չորս վարդապետները գոնէ ազգին այն մասին ատելի լինին, որովհետեւ այնպէս ընկած էր բանն որ անոնք այն միջոցին *բողոքական* համարուած մասին պաշտպանութիւնն ու օգնութիւնը կվայելէին:

Իսկ երբ տեսան կամ մտքերնին դրին՝ թէ կրցան փոքր իշատէ ատելի ընել զանոնք ազգին կաթոլիկութեան հակամէտ երեւցող մասին, պէտք եղաւ աշխատիլ որ միւս բազմութիւ մասին ալ ատելի ընեն. ուստի սկսան ուղղակի եւ անուղղակի քարոզել թէ վարդապետները առաջուան պէս կաթոլիկ են, եւ անոնց միտքն ու ջանքն է գՀայերը կաթոլիկ ընել: Յայտնի բան է որ այս գրպարտութիւնն ալ նոյնչափ ոյժ ունէր՝ որչափ առաջինը. բայց պապական ոգւով տոգորուած երեսին ամէն դիմակ կյարմարի. ամօթը այն Հայերուն է որ այնքան փորձերէն ետքն ալ նոցա խօսքերէն իսթուիլ ուզեցին կամ խաբուիլ ձեւացուցին, եւ սկսան կասկածանօք նայիլ վարդապետաց ազգային անձնանուէր աշխատութեանցը վրայ:

Մխիթարեանց մի միայն նպատակն էր՝ նախ զպապականները արգիլել որ այն վարդա-

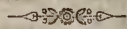
պետաց բռնած ճամբուն չհետեւին, եւ երկրորդ՝ լուսաւորչականաց միտքը պղտորել որ զանոնք սիրով չընդունին եւ անոնց վրայ վրստահութիւն չունենան. այս վախճանիս հասնելու համար պէտք էր որ ձայն հանէին թէ վարդապետաց ըրածը կեղծիք է, դիտաւորութիւնը ծուռ եւ բռնած ճամբան վնասակար:

Հիմա տեսնեմք թէ մեր լուսաւորչական Հայերուն մէջէն որոնք հաւատացին կամ հաւատացող երեւցան Մխիթարեանց գրպարտութեանը:—Առջի բերանը՝ բաց իկաթողիկոսեան հակամէտ եւ Մխիթարեանց կուրօթէն հաւնող քանի մը անձանցմէ ոչ ոք հաւատաց. ուստի եւ համարձակ կարելի է ըսել որ գրեթէ բոլոր ազգն ալ ուղիղ սրտով եւ աներկեւան վստահութեամբ սէր եւ մեծարանք ցուցուց այն վարդապետներուն. մանաւանդ որ Մխիթարեանց վերջին ժամանակները ազգին դէմ հրատարակած յայտնի թշնամական եւ նախատական գրուածքներն ու յայտարարութիւնները ամենուն աչքին տուչեւն էին եւ ամենուն սրտին մէջ իրաւացի ատելութիւն մը ձգեր էին անոնց դէմ:

Կամաց կամաց ազգին մէկ մասը կարծես թէ մոռցաւ այն մէկ երկու տարի առաջ հանդիպած գրեթէ ազգային յեղափոխութիւնը: Եւ թէպէտ ազգը ամենայն սիրով յանձնեց այն վարդապետներուն իւր զաւակաց դաստիարակութիւնը (որ ամենամեծ վստահութեան անտարակուսելի նշան էր), բայց միանգամայն երկու ականջին գոնէ մէկը բացաւ Մխիթարեանց եւ նոցա արբանեակներուն նախանձոտ եւ թունալից խօսքերը լսելու, որով շատին միտքը չձրուեցաւ ալ նէ՝ պղտորեցաւ: Եւ ահա այն պղտորութեան մէջ ստրկի եւ կուսակցութեան որսորդութիւն ընելը շատ անորոշելի երեւցաւ քանի մը բախտախնդիր, ինքնահաւան, վայրահաջ եւ կռուասէր մարդկանց, որ առաջին յօդուածին մէջ յիշուեցան, եւ որոց աչքին փուշ եղած էին չորս վարդապետաց տրուած պատիւները, օգնութիւնները, գովեստները:

Բայց խօսքերնիս ակամայ երկրնցուցինք մեք Մխիթարեանց մասնաւոր հակառակութեանը վրայ չորս վարդապետաց դէմ. յաջորդ յօդուածին թողումք տեսնելը թէ Մխիթարեանք իսկզբանէ հետէ ինչպէս վարուեր են մեր ազգութեանը հետ, այսինքն թէ ինչ կերպով եւ ինչ զէնքերով պատերազմեր է իրենց պապականութիւնը ազգին հայութեանը դէմ:

ՆԱԽԱՆՁՈՒ ԶԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Իրմու է արդեօք այն խօսքն որ կըսուի թէ ինչպէս որ մասնաւոր մարդկանց մէջ ամենքը հաւասարապէս ազատ չեն նախանձու ախտէն, այլ մէկը աւելի նախանձու է եւ միւսը պակաս, այսպէս ալ ազգ ազգէ աւելի կամ պակաս նախանձու կրնայ լինել:

Մեզի կերեւնայ թէ իրաւ է այն խօսքը, բայց աւելի այն ազգաց վրայ որ աչքերնին սովորած չէ մէջերնին իրարմէ բարձր, իրարմէ պատուաւոր, իրարմէ հարուստ մարդիկ տեսնելու, եւ մրտաքերնին դրած են թէ ամէն մարդիկ հաւասար են եւ հաւասար պէտք է լինին մէկմէկու՝ ոչ միայն աստուածային եւ մարդկային իրաւանց առջեւ, այլ եւ խելքով, պատուով, աստիճանով, հարստութեամբ եւ իշխանութեամբ:

Ասոր համար է որ հին եւ նոր ժամանակներն ալ աւելի այն ժողովրդոց մէջ երեւցած են նախանձուն վնասները՝ որ կամ հասարակապետական կառավարութիւն ունին, եւ կամ ազգային սեպհական կառավարութիւն մը չունին:

Այս ընդհանուր տեսութիւնը այնու դիտմամբ յիշեցինք այս տեղ որ նախանձուն ազգակործան չարութեանը վրայ ինչ որ պիտի ըսեմք՝ ուղիղ մտքով հասկընան մեր ընթերցողները, եւ իրենք իրենցմէ յարմարցընեն թէ ազգային գործողութեանց եւ թէ մասնաւորաց գործերուն, եւ մանաւանդ ամէն մարդ յարմարցընէ իրեն անձին՝ եթէ այս ախտին նշանները կտեսնէ սրտին մէջ:

Արդ ինչ է նախանձը (փախութիւնը), եւ որն է նախանձու (փախիլ) ըսուելու մարդը:

Ատամ Սմիթ անունով անգղիացի հեղինակը այս պարզ սահմանով կհասկըցընէ նախանձուն ինչ լինելը. „Նախանձը այն կիրքն է, կըսէ, որով մարդս գէշ աչքով կնայի այն ամենայն մարդկանց վրայ որ իրաւունք ունին ուրիշներէն վեր դրուելու“: Անոր համար է որ մեր լեզուին մէջ *չարսկնոչիւն* կամ *յաչարսկ* ալ կըսուի, եւ նախանձուը *չարսկ* կամ *յաչարկոս*, այսինքն գէշ աչք ունեցող:

Մէկ կիրք մը չկայ որ նախանձուն չափ զարշելի լինի. վասնզի ուրիշ ամէն կիրք իրեն համար զուարճութիւն մը ունի՝ իբրեւ միջոց կամ իբրեւ նպատակ. իսկ նախանձուն մի

միայն նպատակը ուրիշի թշուառութիւնը, ուրիշի վնասն է: Բարի մարդը կզարմանայ ու կզայրանայ՝ երբ կտեսնէ անգգամ ու ապուշ մարդկանց յաջողութիւնն ու երջանկութիւնը. իսկ նախանձուը կկատողի՝ երբ կտեսնէ բարեբարոյ ու խելացի մարդուն երջանկութիւնը:

Բարկութիւնը, սէրը, ցանկութիւնը եւ ուրիշ ամենայն կիրքեր՝ մարդու սրտին մէջ կվառին մէկ ժամ, մէկ օր, մէկ տարի. բայց նախանձը այնպիսի կրակ է որ գերեզմանին կափարիշովը միայն կմարի, այնպիսի ցեց է որ մարդու ոսկորները կուտէ կըկրծէ անդադար եւ մինչեւ իսպառ: Ուրիշ կիրքերը սովորաբար միեակ միեակ կտիրեն մարդու սրտին. նախանձը չբաժնուի իւր արբանեակներէն, որ եւ ատելութիւն, զրպարտութիւն, բամբասանք եւ դաւաճանութիւն: Ուրիշ ախտերը ցած ու մանր բաներով գոհ կլինին. նախանձը միշտ կնայի որ աղէկ ու բարձր բաներն ապականէ: Մէկ խօսքով, նախանձու ախտը հպարտութենէ ու ցածութենէ, փառասիրութենէ ու անձնասիրութենէ ձեւացած զարշելի հրէշ մի է՝ թշնամի ամենայն առաքինութեան:

Նախանձը այն պակասութիւններէն չէ որ բնութեան մէջ են. ասոր ապացոյցը այն է որ կենդանիք իրարու վրայ նախանձիլ չունին: Վախկոտ նապաստակը քաջասիրտ առիւծին չնախանձիր, ոչ հաւը սիրամարգին փետուրներուն եւ ոչ սարեակը սոխակին անոյշ երգերուն: Նախանձու զազանը մարդկային ընկերութեան ծնունդն է, եւ որ օրն որ մարդս ուրիշին իրմէ վեր եղածը հասկըցաւ մտքովն ու ցուեցաւ սրտովը, այն օրը ծնած է:

Ասկէց ալ կիմացուի որ նախանձը առաջ կուգայ ոչ թէ մարդու իւր վիճակէն տոգոհ եղածէն ընդհանրապէս, այլ ինքզինքը ուրիշէն ցած՝ ուրիշէն պակասաւոր տեսածէն: Անոր համար հին ատենի մարդկանց եւ օտար երկրի բնակչաց ոչ ոք կնախանձի: Կտեսնես որ աղքատը իրեն դրացւոյն յանկարծակի հարստանալը տեսնելով՝ նախանձէն կճաթի. իսկ հարուստ սեղանաւորի մը կամ երկրի տէր մեծատունի մը ունեցած հանգստութիւնը անոր

ամենեւին հոգը չէ: Զինուորականը ամենեւին չնախանձիր կարգացողին պատուոյ հասնելուն, կարգացողին ալ փոյթը չէ որ զինուորականը նշան նշանի վրայ առնու. բայց սոսկական զինուորը կնախանձի իւր զինուորակցին, հասարակ կարգացողն ալ իրմէ աւելի արժանաւորութիւն ունեցող կարգացողին: Բնական պակասութեան մը տէր եղող մարդն անգամ նախանձութիւն կրնայ սովորաբար, վասնզի կտեսնէ որ ուրիշներն ալ իրենց պէս մարդ են: Եւ չափայն իւր պակասութիւնները չունին:

Նախանձը այնպիսի սաստիկ ու կատաղի կիրք է որ ինքզինքը պարտկել չկրնար: Մէկը մէկալը կդատէ ու կդատապարտէ՝ առանց պատճառի եւ իրաւանց. ուրիշի պակասութիւնը մեծցնելու շատ վարպետ է, օձի լեզու է լեզուն՝ սոսկալի թունով լեցուն. որչափ որ դիմացինին արժանաւորութիւնը մեծ է՝ նախանձութիւնը այնչափ աւելի կկատար. ոչ աչքը լոյս կտեսնէ, ոչ սիրտը գուծ կմնայ:

Իսկ ինքը նախանձութիւն հանգստութիւն ու երջանկութիւն ունենար. — ոչ երբէք: Իրեն կատաղութեան կրակին անդադար ճիւղտուղը ուրիշի աղէկութիւնն է: Եթէ միայն մէկ երջանիկ մարդ մըն ալ գտնուի աշխարհիս երեսը, բաւական է նախանձութիւն անվերջանալի տանջանք տալու:

Այնքան ատելի բան է նախանձն որ ամենեւին երես չունի մարդկանց մէջ երեւնալու. եթէ ուզէ դուրս ելլել՝ պէտք է որ առաքինութեան մը դիմակը առնու: Իրեն թունալից լեզուին համար կրսէ թէ *ἀνθρώπου* է, իրեն չարանեց սրտին համար կրսէ թէ *αἰχμαλωτὴς* է, իրեն դժեհայ նայուածքին համար կրսէ թէ *ἀνέστη* է: Հարցուր նախանձութիւն անգգամին՝ թէ ինչո՞ւ կհակառակիս այս մասնաւոր մարդուն. — վասնզի հասարակաց բարին կուզեմ, կրսէ: Ինչո՞ւ կհակառակիս այս ինչ աղէկութեան. — վասնզի աւելի մեծ աղէկութիւն կպահանջեմ, կրսէ: Ինչո՞ւ կհակառակիս այս ինչ բարի գործողութեան. — վասնզի մէջը ուրիշի անձնասիրութիւնն ու շահասիրութիւնը կտեսնեմ, կրսէ: Նախանձութիւն առջեւը գովելի մարդ մը չկայ՝ որոյ վրայ ինքը պարսաւի մուրը չքրսէ. սուրբ մարդ մը չկայ որ ինքը չանարգէ, տաղանդաւոր մարդ մը չկայ որ ինքը խօսքով գետնէ գետին չզարնէ:

Զարմանալին այս է որ նախանձութիւն շուտով կգտնէ իրեն խօսքին հաւնողներ, իրեն չարութեանը օգնողներ. — վասնզի նախանձութիւնը աւելի շատ է աշխարհիս վրայ քան թէ նախանձիւն. եւ ինչպէս որ հին Յունաց Սոփոկլ բանաստեղծն ըսեր է, „Մեծամեծ մարդկանց նախատինք տուողը միշտ կգտնէ իւր խօսքին ծափ զարնողներ“: Նախանձութիւնը ինքզինքը մեծ մարդու տեղ դրած լինելով, այս կրսէ ամենուն թէ ես անոր համար մեծամեծաց դէմ կխօսիմ որ նոցա ախտերը կամ պակասութիւնները կտեսնեմ. բայց իրեն բուն միտքը այս է որ ուրիշները վար զարնելով ինքը վեր ելլէ:

Նախանձու քալուածքը օձին սողալուն պէս ոլորտաւորուած է. իւր թշնամույն վրայ ոչ երբէք շիտակ յարձակելու կհամարձակի: Շատ անգամ դիմացինին վրայ ընելու զրպարտութիւնը գովասանքով կսկսի, եւ առաքինի մարդուն վնաս հասցընել ուզած ատենը կրսէ. „Ափսոս որ այն մարդը մէկ քանի մեծամեծ պակասութիւններ ունի. ինչ պիտի ընես. առանց պակասութեան ո՞վ կայ աշխարհիս երեսը“:

Մարդկային սիրտը ճանչցողին համար շատ խղճալի եւ միանգամայն գարշելի տեսարան է նախանձը. վասնզի նախանձութիւնը գլխաւոր տանջանքներէն մէկն այս է որ աւելի կտրամի ուրիշի յաջողութեանն ու երջանկութեանը վերայ՝ քան թէ իւր դժբաղդութեանը. ուրիշին վրայ լսած գովասանքին ամէն մէկ խօսքերը մէկմէկ թրի պէս կծակծրկեն իւր սիրտը, եւ մէկ աղէկութիւն մը չկայ որ տեսնէ ուրիշի վրայ ու աղէկութեան տեղ դնէ:

Նախանձը մարդուս քունը կվախցընէ, ախորժակը կըկտրէ, հանգստութիւնը կվերցընէ. անոր համար նախանձութիւնը երեսը տըրտում ու ախուր կլինի, աչքերը խոր ընկած ու քովընտի ծռած, ճակատը կնճռած, բերանը կծկուած. ընթուիները վար կխալուած, արտեւանուէքը (թարթիչները) անդադար շարժման մէջ, քթին ծակերը բաց, վերի շրթունքը դէպ ինեքս ու վարինը դէպ իդուրս ցցուած, եւ երկուքին վրան ալ կեղծաւորական ու հեղձական անհամ ծիծաղ մը:

Թէ որ նախանձը ծանր հիւանդութեան ալ պատճառ լինի, ինչպէս որ շատ անգամ կը պատահի, ուրիշները դժուար կիմանան. ինքը

նախանձոտն ալ շատ անգամ չհասկընար պատ-
ճառը. ասկէց մեծ խեղճութիւն կրնայ լինել:

Իրաւունք ունի ուրեմն Թէոփրաստ յոյն
փիլիսոփան ըսելու թէ „Դժբաղդ մարդուն վի-
ճակը սյնչափ ցաւալի չէ, որչափ նախանձո-
տինը. վասնզի դժբաղդը չարչարողը իւր ցա-
ւերն են, իսկ նախանձոտին չարչարանք տը-
ւողը թէ ուրիշի աղէկութիւնն է՝ եւ թէ իւր
թշուառութիւնը“:

Ի՞նչ է արդեօք նախանձին դեղը: — Այս
ախտին դեղ գտնելը շատ դժուար է. վասնզի
նախանձոտը կպահէ իրեն ցաւը, եւ կջանայ
ցուցընել որ ինքը շատ առողջ է: Ըսել է թէ
նախանձը անբուժելի ախտերէն մէկն է, եւ
հետը ուրիշ շատ տեսակ հիւանդութիւններ
ունի՝ մէկը քան զմէկալը ծանր եւ սոսկալի.
ուստի բարոյական փիլիսոփայութեան տուած
խրատները մեծ ազդեցութիւն մը չեն կրնար
ընել նախանձոտին վրայ: Միայն քրիստոնէա-
կան սուրբ հաւատոյ վարդապետութիւնը դեղ
մը ունի նախանձին դէմ. այսինքն կատարեալ
եղբայրսիրութիւն, որով մարդս պարտական
է ուրիշի ունեցած աղէկութեանը վրայ այն-
պէս ուրախանալ՝ ինչպէս թէ իրեն աղէկու-
թիւնը լինէր, եւ ուրիշի պատահած փորձան-
քին վրայ այնպէս տրտմիլ՝ ինչպէս թէ իրեն
պատահած լինէր. „Սիրեսցես զընկեր քո իբ-
րեւ զանձն քո“ ըսածը այս է: Բայց ո՞ւր են

այժմ այս խրատը պահողները: Անձնասիրու-
թիւնն ու շահասիրութիւնը այնպէս տիրած
են մարդկանց մէջ որ եղբայրսիրութիւնը մէկդի
մնացեր է իբրեւ հնցած ու միայն վաճառու
անապատներու պահուած առաքինութիւն:

Ամէն մարդ իւր հանգստութիւնը, իւր փառքը
պատիւը կնայի, իւր շահը կփրկտուէ ամէն բա-
նի մէջ. եւ թէ որ եղբայրսիրութիւն քարոզես,
կամ ծաղր կընէ եւ կմերժէ, եւ կամ սիրով
կընդունի, միայն թէ կըսէ՝ ուրիշը իմ պա-
տուոյս եւ իմ շահուս չդրպչի: Եւ ինքը իրեն
իրաւունք կհամարի նախանձիլ ուրիշի փա-
ռաւորութեանն ու հարստութեանը եւ ամէն
տեսակ յաջողութեանը վրայ:

Ուրեմն ինչո՞ւ կզարմանամք որ այժմու ժո-
ղովրդոց մէջ սէր եւ միաբանութիւն չկայ.
միթէ կարելի է որ նախանձու ախտին տիրած
տեղը հասարակաց աղէկութիւն մը սկսի եւ
առաջ երթայ. ո՞չ ապաքէն արդէն եղած ա-
ղէկութիւններն ալ անով կխափանին ու կը-
փճանան: Երբոր մէկ ազգի կամ ժողովրդեան
մը մէջ ամէն մարդ կուզէ մեծ լինել, եւ մի-
այն ինքը մեծ ճանչցուիլ, միայն ինքը փա-
ռաւորուիլ, միայն իւր խօսքը առաջ տանիլ,
այն ժողովրդեան ինքզինքը կառավարելը շատ
դժուար բան է, իսկ հասարակաց աղէկութեան
մը վրայ միաբանիլ՝ անկարելի:

ԱՌԱԿ

Փ Ի Ղ Ե Ի Ք Ո Թ Ո Տ.

Ատենով փողոցներէն փիղ մը առեր կանցընէին.

Փիղ ըսածը ալ այս կողմերս չէր տեսնուած ամենեւին.

Ուստի շատ մը ժողովուրդ հետը մեկտեղ կը քալէին:

Անդիէն ասոնց առջին քորոտ մ'եղաւ խիստ կըռուասեր.

Տեսնէիր՝ ինչ կանչ ու հիշ, ինչպէս հաջեր կը կըտրորտուէր.

Անպատճառ փրդին վախ ապ կուգեր խելքովն ողորմելին:

„Ձայնըդ քաշէ, դրացի աղբար“:

Ասաց զամփոք մեր քորոտին.

„Ձեռ տեսներ որ խաղք եղար“:

„Դուն ո՞վ ես ու փիղը ո՞վ“:

„Ահա քու հեւքդ է բըռնըսեր“:

„Իսկ նա հանդարտ ու անխռով

„Հաջուածքիւ ուշ ալ չի դընէր“:

— „Հա հա հա, աղէկ զրտար“:

Պատասխանեց մեր քորոտը.

„Իմ միտքս չըհասկըցար“:

„Հեռուանց կանչեմ կըռուիմ հետը“:

„Մեծ բանի մէջ երեսնամ“:

„Որ շընքուսն այս ըսել տամ“:

„Տեսէք քորոտն ինչպէս քաշ է

„Որ փրդին դեմ ալ կըհաջէ“: —

ՔԼՈԹԻԼՏԷ ԻՇԽԱՆՈՒՀԻՆ.

Անցեալ տարի յունուարի 30-ին՝ Նափոլէոն իշխանը, որ է Նափոլէոն Գ կայսեր հօրեղբոր որդին, պսակուեցաւ Սարտենիոյ Թագաւորի Վիկտոր-Էմմանուէլին դստերը, Քլոթիլտէ-Մարիամ-Թերեզա իշխանուհւոյն հետ, որ ծնած է յ2 մարտի 1843: Այն առթով մեծ հանդեսներ կատարուեցան թէ Թուրին՝ Սարտենիոյ մայրաքաղաքը՝ պսակման օրը, եւ թէ իՓարիզ՝ երկուց նորապսակ ամուսնաց հոն հասած օրը:

Կայսրուհին շնորհաւորութեան գիր գրեց իւր հարսին, խոստանալով որ յանձն իւր պիտի գտնէ մտերիմ բարեկամուհի մը: Եւ յիրաւի, Քլոթիլտէ իշխանուհին իւր անուշ բնաւորութեամբը շատ սիրելի եղաւ ոչ միայն կայսրուհւոյն, այլ եւ բոլոր պալատականաց:

Այն ամուսնութիւնը՝ որչափ ալ ներքին բան

մը պիտի համարուէր երկուց Թագաւորական գերդաստանաց մէջ, ու քաղաքական տեսութիւն կամ հետեւանք մը պիտի չունենար, ինչպէս Դաղդիոյ պաշտօնական „Մօնիթօր“ լրագիրը կժանուցանէր, սակայն շատ չանցաւ, քաղաքագիտաց գուշակութիւնը կատարուեցաւ: Դաղդիա ու Սարտենիա բնականապէս նիզակակից եղան իրարու, ու միոյն թրշնամին միւսոյն գէնքերուն դէմ ալ մենամարտելու յանձնառու եղաւ:

Երկու ամիսէն՝ ապրիլի 27-ին երկուց դաշնակցաց ու Աւստրիոյ մէջ բացուեցաւ այն պատերազմը՝ որուն վախճանն էր Խաւիոյ անկախութիւնը. եւ թէպէտ պատերազմը Վիլլա-Ֆրանքայի հաշտութեամբը յուլիսի 11-ին վերջացաւ, բայց նորա հետեւանքները ահա տարի մըն է որ կտեսնեմք եւ դեռ պիտի տեսնեմք:

ԼԱԶԱՐԵԱՆ ՃԵՄԱՐԱՆ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԼԵԶՈՒԱՅ.

Ըստ գրաւոր խնդրոյ գլխաւոր կառավարչաց Լազարեան ձեմարանին կհրատարակեմք հետագայ կանոնները, զորս արդէն ինքեանք առանձին տետրակով տպագրեր են հայերէն եւ ռուսերէն:

Կ Ա Ն Ո Ն Ք

Վասն ընդունելոյ Լազարեան ձեմարանի որդեգիրք, Հոգեւորական եւ Նախակրթական բաժինների աշակերտք.

Կառավարութիւնն Լազարեան ձեմարանի Արեւելեան լեզուաց հարկաւոր է համարում հասունցանել ի գիտութիւն Ռուսաստանի մեջ բնակող Հայոց, որք ցանկան իւրեանց որդիք կամ ազգականք սեղաւորել ի թիւս, Ա. Լազարեանց ձեմարանի որդեգրաց, Բ. Հոգեւորական, եւ Գ. Նախակրթական բաժինների աշակերտաց, քի այսուհետեւ ուրիշ կերպով չեն կարող մանկունք ընդունուիլ ի յիշատակել կարգս ձեմարանի աշակերտաց, բայց միայն՝ պահպանելով հետագայ պայմանք եւ կանոնք, որք են.

Ա. Խնդիր արդ ժամանակին վասն ընդունելոյ ի թիւս այնպիսի աշակերտաց՝ պարսկան է յարակցել վկայական բուրքք վասն ծննդեան եւ մկրտութեան, վասն պատուասի ծաղկի, վասն կոշման ծնողաց, եւ վասն շխտութեան. իսկ հարկատու անձինք՝ բաց յայսման պարսկան են առաջի առնել վկայական բուրքք արձակման յիւրեանց հասարակութեանց:

Բ. Ի ձեմարան մտնողաց ի սկզբան անդ ուսումնական տարւոյն պահանջում են հետեւել տեղեկութիւնքն.

Վասն մտնելոյ *յառաջին* դասատուն. ի Կրօնական ուսմանց՝ կարեւորագոյն աղօթքներ, Հանգանակ Հաւատոյ, եւ տառապանեայ պատկերանք Աստուծոյ: Կարդալ եւ գրել Հայերէն, Ռուսերէն եւ Գաղղիարէն: Չորս առաջին կանոնք բուրքքներեան (четыре первые действия арифметики).

Վասն մտնելոյ *յերրորդ* դասատուն. ի Կրօնական ուսմանց՝ Համառօտ Քրիստոնեական վարդապետութիւն: Ի Հայոց լեզուէ՝ գլխաւոր ձեւքն փոփոխական մասանց բանք, ձեւք հոլովմանց անուանց եւ դերանուանց, եւ խոնարհմանց կանոնաւոր բայից: Ի Ռուսաց լեզուէ՝ Բերականութեան սկզբունք: Ի Գաղղիական լեզուէ՝ Ձեւք խոնարհմանց (բայից), ի Թուրքականութենէ այն կանոնքն՝ որ կոչուում են Именованные числа, простые и десятичные дроби. Յաշարհագրութենէ՝ Ընդհանուր տեսութիւն (Общий обзор):

Վասն մտնելոյ *յերրորդ* դասատուն. ի Կրօնական ուսմանց՝ Սբարան Պատմութիւն Աւետարանի: Ի Հայոց լեզուէ՝ առաջին մասն բերականութեան: Ի Ռուսաց լեզուէ՝ առաջին մասն բերականութեան: Ի Գաղղիական լեզուէ՝ առաջին մասն բերականութեան:

քեան, գլխաւոր կանոնք Համաձայնութեան, քարգմանութիւն դիւրեմաց հասունաց:— Ի Մարեմարիկայէ՝ ամբողջ բուրքքներին: Համառօտ ընդհանուր Պատմութիւն:

Վասն մտնելոյ ի *յորրորդ* դասատուն. ի Կրօնական ուսմանց՝ Առակախօսութիւնք Քրիստոսի, եւ Պատմութիւն Նահապետաց, Մարգարէից, Առաքելոց եւ այլոց երեւելի անձանց, քաղեալք ի Հին եւ ի Նոր Կտակարանաց: Ի Հայոց լեզուէ՝ Համաձայնութիւն: Ի Ռուսաց լեզուէ՝ Համաձայնութիւն: Ի Գաղղիական լեզուէ՝ մանրամասն տեղեկութիւն Համաձայնութեան, Թարգմանութիւն ի Գաղղիական լեզուէ ի Ռուս: Ի Մարեմարիկայէ՝ մանրամասն տեղեկութիւն գրութեան (Подробное знание арифметики): Յերկրաչափութենէ (изъ Геометрии) մինչ ցայն մասն՝ որ կոչուում է Пропорциональные линии: Ընդհանուր պատմութիւն, եւ Ռուսաց պատմութիւն համառօտ: Աշխարհագրութիւն Եւրոպիոյ (¹)

(¹) Դասական մատենանք.

ա. Կրօնական ուսմանց. Հաւատապատում, Մ. Մսերեանց: Քրիստոսապատում, նոյն հեղինակի: Առակախօսութիւնք Քրիստոսի ի Քրիստոսապատում տետրակէն նոյն հեղինակի: Հրահանգ Քրիստոնեական հաւատոյ, նոյն հեղինակի:

բ. Հայոց լեզուի. Բերականութիւն Հայկական լեզուի, Մ. Էմին:

գ. Ռուսաց լեզուի. Смирнова учебникъ русскаго языка, курсъ первый վասն առաջին դասատան, курсъ второй վասն երկրորդ դասատան, եւ վասն երրորդ դասատան Перевазскаго Практическая русская грамматика, часть III.

դ. Մարեմարիկայի. վասն առաջին դասատան Руководство къ арифметикѣ Буссе, часть I; վասն երկրորդ դասատան того же руководства, часть II; վասն երրորդ դասատան Перевощикова Гимназическій курсъ чистой Математики, часть III, Геометрія.

ե. Աշխարհագրութեան. Ободовскаго Всеобщей географіи учебная книга.

զ. Պատմութեան. վասն երկրորդ դասատան Բерте Всеобщая исторія въ разсказахъ для дѣтей; վասն երրորդ դասատան Руководство къ первоначальному изучению Русской исторіи Устрялова.

է. Գաղղիական լեզուի. վասն առաջին եւ երկրորդ դասատան Firmin, le guide de l'enfance, ou Cours pratique de la langue française à l'usage des commençants; վասն երրորդ դասատան Noël et Chapsal, abrégé de la grammaire française.

Ծանօթ. Վերոյիշեալ տեղեկութիւնքն շեն պահանջում յայն աշակերտաց, որք ցանկան մտնելու ի Նախակրթական բաժինը, որոյ մէջ ընդունուում են մտնելունք յ8 տարեկանէն մինչ ց10 տարեկան, առանց հարցաքննութեան:

Գ. Միայն այն Հայագոյի մտնելունքն կարող են ընդունուիլ ի վերոյիշեալ յերիս կարգս ձեռնարկած աշակերտաց ձեմարանի, որք պատրաստուած են համաձայն վերոյգրեալ ցուցակի: Վասն հաստատուելու հասանելոյ այս նպատակիս՝ Կառավարութիւնն ձեմարանի դիմում է այսու առ տեղական ուսումնարանս Հայոց, որք գտնուում են ի Տփլիսի, յԵրեւան, յԵջմիածին, ի Նոր Նախիջեւան, ի Թեոդոսիա, յԱստրախան եւ յայլ քաղաքս, խնդրելով, որ բնեւեմ համաձայն ձեմարանի ցուցակին զկոչուած աշակերտացուիք (կանդիդատք) ի շարս ձեռնարկած աշակերտաց, եւ տան նոցա յամեն անգամին վկայական քուղբի մասին ունեցող նոցա քս բաւականին այն հմտութիւնք, որք պահանջուում են վասն մտնելոյ շորս դասասանց միոյն մէջ: Վասն որոյ

Դ. Ծնողք այն կանդիդատից՝ որք պիտի հաշուին ի քիւս ձեռնարկած որդեգրաց, պարտական են, յէս ստանալոյ գրաւոր վճարագիրք ի Կառավարութեան ձեմարանի, յառաջ քան զուղեւորիլ զնոյն կանդիդատս ի Մոսկվա, ներկայացուցանել զնոսա ի նախաքննութիւն յիշեալ ուսումնարանաց մէջ, եւ շուղարկել ըզնոսա ի ձեմարան քանի որ շեն ստացած յուսումնարանաց այն բաւարար վկայութիւնք, զորս պարտական են նոքա առաջի առնել ձեմարանի Կառավարութեան յէս հասանելոյ ի Մոսկվա: Առանց այս վրկայականաց ոչ ոք չունի իրաւունք մտնելու ի քիւս ձեռնարկած որդեգրաց ձեմարանի:

Ե. Կոչուած կանդիդատքն ի հաշիւ ձեռնարկած որդեգրաց յիշեալ երկի կարգաց, յէս հասանելոյ ի Մոս-

կվա, ուրիշ կերպիւ շեն կարող ընդունուիլ ի ձեմարան, երբ ոչ երաշխաւորութեամբ Մոսկվայի մէջ գրտանուղ անձին, այսինքն՝ ազգականի կամ բարեկամի, որ գրով կը պարտաւորուի ընդունել զնա դարձեալ իւր մօտ, երբ պատահի նմա արձակուիլ ի ձեմարանէ վասն օրինաւոր պատճառաց յառաջ քան զաւարտելն զուսման ընթացքը:

Զ. Որպէս ի ձեռնարկած աշակերտաց՝ քե նոքա, որք կարձակուին ի ձեմարանէ յառաջ քան զաւարտելն զուսման ընթացքը, եւ քե նոքա, որք կաւարտեն զուսման ընթացքը, ոչ ինչ դրամական օգնութիւն ստանալու շեն վասն վերադառնալոյ ի հայրենիս: Եւ այսու պատճառաւ

Է. Երբ որ կը մտնեն նոքա ի ձեմարան, նոցա ծնողքն կամ ազգականքն պարտական են միւս վկայականաց հետ ի միասին առաջի առնել նոյնպէս գրաւոր պարտաւորութիւն, որ երբ պատահի իւրեանց որդւոց կամ ազգականաց արձակուիլ ի ձեմարանէ յառաջ քան զաւարտելն զուսման ընթացքը կամ յէս այնորիկ՝ վասն որպիսի եւ իցէ պատճառաց, ինքեանք ծնողքն կամ ազգականքն՝ ունին իւրեանց վերայ առնուլ զհանապարհական ծախք. իսկ՝ որք կցանկան գիւրեանց որդիք կամ ազգականք, զայլ ի շարս աշակերտաց Հոգեւորական Բաժնի, նոքա՝ բաց յայնմանէ, պարտական են առաջի առնել գրաւոր պարտաւորութիւն, քե ինքեանք երբեք անհանգիստ առնելու շեն զձեմարանի Կառավարութիւնը խնդիրներով վասն ազատ կացուցանելոյ գիւրեանց որդիք կամ ազգականք ի ծառայելոյ Հայոց Եկեղեցիներում, հոգեւոր դպրոցներում եւ Առաջնորդական տեսանքներում:

Ը. Ի շարս ձեռնարկած Լազարեան որդեգրաց ընդունուում են առաւելապէս ջաւոր Հայ ազնուականաց որդիքն:

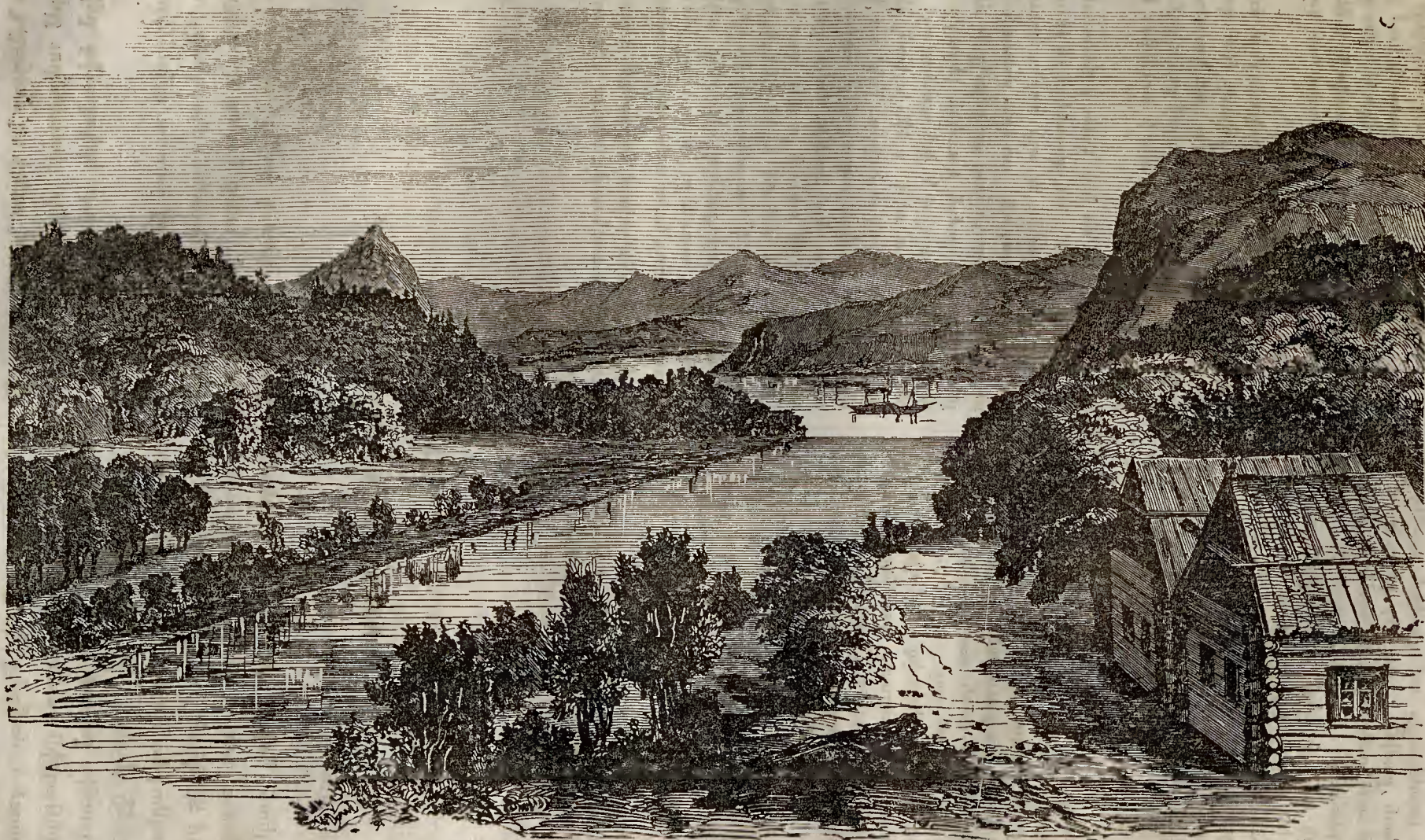
ԱՄՈՒՌ ԴԵՏՆ

ՌՈՒՍԻՈՅ ՌԻ ԶԻՆԱՅ ՍՍՀՄԱՆԱԳԼՈՒԻԸ

Արեւելեան Ասիոյ ամենէն մեծ գետերէն մէկն է Ամուր ըստած գետը, որ Պարթաւապահն կամ Զինկիան լեռներէն կըղխի 48° 30' հիւսիս. լայնութեան տակ: Ինչպէս Ասիոյ ուրիշ մէկքանի գետերը՝ եւ սա եւս այլեւայլ անուններ ունի. բոլորած տեղը կըսուի Օհոն. իսկ իւր ընթացքին ամենէն աւելի հիւսիսային դիրքն հասած ժամանակը՝ կկոչուի Ամուր, որ եւ իւր սովորական անունն է: Եւ որովհետեւ

չորս կողմը պատող լեռները միմեկն անտառներով լեցուն են, անոր համար Զինկիա Սաղաշին — ոչաւ կանուանեն այս գետը, որ մեր սեպորու Տաճկաց գաւառն անուններուն կը պատասխանէ:

Ամուր գետը իւր երկարաձիգ ընթացքին մէջ շատ մը մանր գետակներու ջրերն ալ կընդունի, անով աւելի ալ մեծնալով ու սրանալով, Ռուսի Ասիոյ ընդարձակ գաւառներէն

ՍՈՒՍԻ ՔԵՆՈՒՆ. — ՈՒՍԻՆ ԵՆ ԶԻՆԱԳ ՍԱԿՄԱՆԱԳԼՈՒԽԻՐ:

շատր կտրելէն անցնելէն ու 680 վերսթ տեղ վազելէն ետեւ՝ Զօքա կղզւոյն դիմաց կթափի Խաղաղական Ովկիանոսին մէջ:

Ամուռ գետը վերջի տարիներս աւելի ծանօթացաւ Եւրոպայի, որովհետեւ Ռուսիոյ Ձինաց հետ ըրած դաշնադրութեամբը Ձինաց բոլոր այն վարի գաւառները զորս Ամուռ կոռոզէր՝ անցան Ռուսաց ձեռքը, ու Ամուռի ջրերն եղան բնական սահմանագլուխ երկուց կայսերութեանց:

Ռուսաց տէրութիւնը այս դաշնադրութեամբ ոչ միայն նոր եւ ընդարձակ գաւառներու տէր եղաւ, այլ որ աւելի մեծն է՝ իւր ասիական վաճառականութիւնը Ամուռ գետոյն ձեռքովը բոլորովին նոր կեանք կառնու, վասնզի այսուհետեւ կրնայ Սիպիրի վաճառքները այս մեծաշաղթ գետին ընթացքովը դրկել յՈվկիանոս ու

անկէց յԱմերիկա եւ յԵւրոպա: Ուր առաջ եւրոպա վաճառք բերելոյ համար պէտք էր հազար վերսթ ձամբայ ընել, եւ ան ալ այնպիսի անկոխ ու անանցանելի տեղերէ: Այսու՝ Սիպիրի մեծամեծ ձոխութիւններէն տէրութիւնը չէր կրնար մեծ օգուտ մը քաղել: Իսկ այժմ արդէն սկսան շոգեհաւերը բանիլ Ամուռի ջրերուն մէջ, գաղթականներ կորկուին ու կհաստատուին սահմանագլխին եզերքը, ու վաճառականութիւնը տէրութեան հովանաւորութեամբը մեծ գործունէութիւն սկսաւ ցուցնել:

Դրուած գեղեցիկ պատկերին մէջի երեւցողները Ձինկհան լեռներն են, որոց մէջէն կանցնի Ամուռ. բնակարան երեւցած կողմը՝ Ռուսիոյ մասն է, իսկ դիմացի ափունքը՝ Ձինաց սահմանագլուխն է:

ԵԿԵՂԵՑԻ ՍՐԲՈՅՆ ՅՈՎԱԿԻՄԱՅ ԵՒ ԱՆՆԱՅԻ ԻԹԷՈԴՈՍԻԱ,

եւ պաշտպան քաղաքին

ԼՈՅՍ ՊԱՐՈՆ ՆԱՀԱՏԱԿ

Խրիմու Հայոցս, եւս եւ ուրիշ քրիստոնեայ ազգաց, անուանի ուխտատեղիներէն մէկն եղեր է հարիւրաւոր տարիներէ իվեր՝ Թէոդոսիոյ հարաւային կողմը բարձրադիր լեռան վրայ շինուած ծովահայեաց եկեղեցին սրբոց Յովակիմայ եւ Աննայի, ճնողաց Ս. Աստուածածնի:

Ատենով այս եկեղեցւոյն քովը վանք է եղեր. եւ Թէոդոսիա քաղաքը այնչափ ընդարձակ էր կըսեն, որ հայ բնակիչներուն տները մինչեւ այն վանքին քովերը կհասնէին: Այն ժամանակները ութսուն հազար հայ կհամրուի եղեր այս տեղ:

Գրեթէ հարիւր տարի կայ որ այն վանքը բոլորովին քանդուեր անհետացեր է. բայց եկեղեցւոյն երեք աւերակ պատերը գետնին երեսէն տեղ տեղ կէս կանգուն՝ տեղ տեղ ալ մինչեւ չորս կանգուն մնացած, եւ փլատակի քարե-

րովը ծածկուած, օրէ օր վաճառու վրայ էր: Այսու ամենայնիւ բարեպաշտ ժողովուրդները զարմանալի ջերմեռանդութեամբ եւ հաւատով անդադար այն տեղը ուխտի կյանախէին, եւ շատը իրենց եռանդուն խնդիրքը ընդունած՝ լեռնէն վար կիջնային ուրախութեամբ:

Անկէց իզատ՝ սրբոց Յովակիմայ եւ Աննայի տօնին օրը այն աւերակներուն մէջ ժամ ու սուրբ պատարագ կմատուցուէր, թէպէտեւ ետքը նոյնպէս անպատասպար երեսի վրայ կձգուէր սուրբ սեղանը՝ կոխան անցաւորաց եւ անբանից:

Ուխտաւորաց դիտաւորութեանը մէջ անմոռանալի էր եւ է միշտ՝ նաեւ նոյն եկեղեցւոյն մէջ թաղուած Լոյս Պարոն նոր նահատակին գերեզմանը, որոյ աւերակացը վրայ իրենց ջերմեռանդութիւնը կկատարէին, բայց եւ ո-

րոշ չէին գիտեր նորա սուրբ ոսկերաց եկեղեցւոյն որ կողմը հանգչիլը:

Այժմու Առաջնորդին առաջին ջանքերէն մէկն եղաւ անցեալ 1858 տարւոյն մէջ՝ այն սուրբ ուխտատեղին վերանորոգել, այսինքն հին հիմանցը վրայ բարձրացընել եկեղեցւոյն չորս պատերը եւ ծածկել. եկեղեցւոյն դիմացն ալ, հին վանքին աւերակներուն տեղը, չափաւոր մեծութեամբ ժամատուն կամ ժամակոչի բնակարան մը կանգնել: Ուստի իւր վիճակին հաւատացելոց առատաձեռնութեանն ու ջերմեռանդ բարեպաշտութեանը դիմեց շրջաբերական նամակով մը, որոյ օրինակը այս է.

„Յիսուսի Քրիստոսի ծառայ Գաբրիել Վարդապետ
Աշխատեալ Տեղակալ Առաջնորդ. եւ այլն:

„Յայտ լիցի Քրիստոսասէր ժողովրդոցդ՝ զի իկարգի անդ փառաւորեալ ուխտատեղեաց վիճակիս մերոյ հոչակաւոր է առ մերազնեայ հաւատացեալս եւ առ օտարազգի ժողովուրդս Քրիստոնէից կիսակործան եկեղեցի Սրբոցն Յովակիմայ եւ Աննայի որ է մերձ Թէոդոսիա:

„Մինչեւ ցմեր իսկ աւուրս խուռն բազմութիւնք բարեպաշտից անդադար դիմեն անդր հաւատով եւ առնուն զհայցուածս իւրեանց, մանաւանդ յուխտի աւուրսն, յորս եւ պատարագն սուրբ մատչի իվերայ ցաւալի աւերակաց եկեղեցւոյն:

„Զայս գեղեցիկ եռանդն հաւատացելոց տեսեալ մեր՝ փառս տուաք Աստուծոյ եւ քաջալերեալ յուսով բարեխօսութեան գերբերջանիկ ծնողաց Տիրամօրն, խորհեցաք բաձրացուցանել զորմունս եկեղեցւոյն իվերայ բուն իսկ հին եւ հաստատուն հիմանց նորին, եւ ծածկել զշինուածն վայելուչ յարկաւ եւ գմբեթիւ:

„Եւ արդ սովին յորդորական գրովս հրաւիրեմք առ հասարակ զբարեպաշտ հաւատացեալս ի Քրիստոս զարս եւ զկանայս՝ փութալ հաղորդս լինել այսմ բարեգործութեան, տա-

լով զիւրաքանչիւր. նուէրսն կամաւորս, եւ արձանագրելով իտեորակի աստ զանուանս իւրեանց եւ զնուիրեալ գումարսն՝ որ շատ եւ որ սակաւ: Ընդ որոյ եւ զհատուցումն փոխարինին մաղթեմք նոցա իրաշագործ եւ յառատապարգեւ բաշխողէն ամենայն բարութեանց՝ որ սքանչելին է իսուրբս իւր:“

Այս նամակն որ վիճակին ամենայն եկեղեցեացը մէջ կարդացուեցաւ, իսկոյն փութացան բարեպաշտ ժողովուրդները ըստ չափու կարողութեան իրենց տուրքը նուիրել, անուանին եւ տուածնին գրելով ժապաւինեալ եւ վաւերացեալ տեարակներու մէջ, ինչպէս որ տեղւոյս կարգն է:

Այս կերպով հաւաքուած ստրկին գումարը 3000 բուպլիէն աւելի եղաւ, շինութեանը ծախքին գրեթէ հաւասար, եւ Խալաթեան Բախշի ազգասէր եւ բարեպաշտ վաճառականը յուղարկեց Մոսքուայէն նորաշէն տպագրին նուէր մէկ գեղեցիկ սկիհ մը եւ բուրվառ:

Եկեղեցւոյն շինութեան նաւակատեաց հանդէսը փառաւորապէս կատարուեցաւ 1859-ին, ապրիլի 28-ին, յորում բոլոր ժողովուրդը եկեղեցական զարդերով ու երգերով թափօրապէս գնաց Հրեշտակապետաց եկեղեցիէն մինչեւ նորաշէն եկեղեցին, եւ հոն ներկայ եղաւ հանդիսաւոր պատարագին, ու այն հանդիսին յարմար իմաստով տրուած քարոզին:

Այնուհետեւ սովորութիւն ալ դրուեցաւ որ ամէն տարի՝ բաց իսրբոց Յովակիմայ եւ Աննայի տօնին օրէն, որ եկեղեցւոյն բուն ուխտի օրն է, ապրիլի 28-ին այն նաւակատեաց յիշատակը կատարուի հանդիսաւոր կերպով իպատիւ Պարոն Լոյս նահատակին՝ մասնաւոր պաշտպանին Թէոդոսիոյ եւ ամենայն ազգիս Հայոց:

Այս տարուան նաւակատեաց օրը շարադրուած բանաստեղծութիւնը ղենեմք այս տեղ.

ՀՈՅՍ ՊԱՐՈՆ

ՆԱՀԱՏԱԿ ԹԵՌՈՒՍԻՈՅ

Ա.

Ձո՞ւ այդ խուժան մոլեգին
Ձեռս յետ կապեալ ուն իյանուր,
Աղաղակաւ առտանին,
Ձմիժեամբ խըռնեալ կոխեալ յահուր.
Մի յանցաւո՞ր պատժապարտ,
Կամ աւազա՞կ արինարբու,
Թէ ապրստամբ մահապարտ՝
Ձուժէ լիցին վըրիժառու:

—Ոչ. Թէ շըղծայքն յանցաւորի,
Բայց է ճակատն իւր անմեղի:

Դա պարմանի զուարթափայլ,
Աչօք դիմօք իւր եռանդուն,
Որ անվեցիւր անայլայլ
Դընայ ըզիտ կամաց նոցուն.
Եւ ընդ բիւրուց լուտանաց
Ձոր ըզգայուն յերեսն անմեղ,
Եւ ընդ բիւրուց մաղթանաց
Ձոր արկանեն առ նա շըքեղ,
Նա զայս մի տայ պատասխան.
«Ես Քրիստոսի եմ զօրական»:

Ատեան բացաւ իդատել,
Եւ դատաւորն ողորբաւոր
«Որդեա՛կ, քեզ զի՞ է մոլել»,
Ասէր առ նա ի գուժ պըղտոր.
«Թէ մանկութեան եւ գեղոյդ
«Դու անըզգայ իցես, ո՛վ Լոյս,
«Դըմամ՝ ծաղիկ ես մարմնոյդ
«Յոր սըփռեցից ըզիշտ եւ լոյս»:
Բայց նա մի տայ պատասխան.
«Ես Քրիստոսի եմ զօրական»:

Բա՛րէ, փոխեալ անդանօր
Դատաստանաց կարգ եւ օրէն,
Որ աղաչէն՝ դատաւոր
Եւ կապեալն ա՛յն է որ ժըխտէն.

Նա աղաչէ շնորհել կեանս,
Սա ըզշընորհան այն ընթադէ.
Նա զանմեղին զուր մեղանս
Բառնալ ճըզնի կրօնից դըրժող.
Սա զայս մի տայ պատասխան.
«Ես Քրիստոսի եմ զօրական»:

Աղաչանաց անդ ըզիտ
Որ ցընդեցան անգամագիտ,
Ըսպառնալիք չարաղէտ
Եկին քաջին խախտել ըզմիտ.
«Թէ չըթողուս, ասէ, զայդ
«Կըրօն մոլոր՝ ըստոյգ ընդ մերս՝
«Երդուեա՛լ զի՝ քեզ բարկացայժ
«Ըզբարկութեան թափեմ շանթերս»:

Իսկ նա մի տայ պատասխան.
«Ես Քրիստոսի եմ զօրական»:

Եւ յարձակին փոյժ ընդ փոյժ
Դահիճք վառեալ իզէնս ասեղ,
Իբրեւ ի դաշտ մարտի դուոյժ
Տալով յանգէն մարմինն անմեղ.
Անգէ՞ն . . . ոչ, Լոյս չէր անգէն,
Սուր եւ ասպար ունի նա Խաչ,
Յոր պատըսպար հոգեզէն՝
Իմենամարտ մատչէր յառաջ,
Զայս մի տալով պատասխան.
«Ես Քրիստոսի եմ զօրական»:

Բայց յայն տանջանս սաստկագոյն՝
Յոր սոսկային տողողք եւ ինքնին՝
Լուծաւ մարմին պատանւոյն,
Այլ կայր անլոյծ, անշարժ ոգին.
Թառամեցաւ մահակիր
Իբր ըզշուշան անկեալ յարօտ,
Փակին շըրթունք վարդածիր,
Աչք կըկոցին երկնակարօտ.
Բայց սիրտ մընչէ՛ յաւիտեան.
«Ես Քրիստոսի եմ զօրական»:

Բ.

Ո՛վ զօրական քաջամարտ,
Քեզ երանի՛, հասեր մարտին քում յաւարտ.
Հասեր յաղծող անպարտելիդ իհանդէս,
Պըսակելով յարիւնաներկդ անդ իգէս:

Փառացդ՝ յերկնից մինչ յերկիր
Անմահունակ ցոլան ճաճանչք լուսալիր,
Եւ սիրտք վառին մեր յայն նըշոյլ եռանդուն
Բզիցտ տենչալ յոր գեղեցիկս հասեր դուն:

Բայց մեր կըռռեալ սիրտք իփուշ՝
Ձոր այլընդայլ կարծեմք ծաղկունըս քընքուշ
Բզիցտ նոցա յամեմք ծուլամք ծաղկաքաղ,
Եւ իտատասկ կապեմք պըսակ մեզ, աւա՛ղ:

Օ՛ն դու, ո՛ սո՛ւրբ պատանի,
Դու զոր պատուեմք այսօր առքոյդ տապանի,
Ցաւոցս ըզցաւըս քո տըւեալ մըխիթար՝
Բզսիրտըս մեր ըզծանրացեալս իվեր առ:

Ահա շիրմիդ իսեղան
Բզսիրտս հանեմք իպատարագ անարեան.
Ո՛հ դու ըզհուր որով լըցաւ սիրտդ անկէզ՝
Ա՛րկ եւ ծախի առ էն եւ մերս ողջակէզ:—

Գ.

Լո՛յս, սիրտս ըզքեզ սիրեա՛ց յոյժ,
Դու՛մ յիս ծընաւ ընտանի.
Թէպէտ ըզքեզ ծանեայ նոր,
Բայց ըղծակամ է ոգի.
Կարծեմ ըզքեզ բարեկամ
Ինձ այս կենաց եւ ընկեր,
Որպէս թէ նոյն յաղբերաց
Արբեալ ըզկամն էր սիրտ մեր:

Ասեն թէ դու չունէիր
Քեզ բարեկամ ընկեր զոք,
Այլ թէ անկեալ աստ պանդուխտ՝
Ունէիր սիրտ լի ցաւօք.
Ծովուն երբեմն առ ափամբ
Անշարժ յոտին գերթ ըզվէմ
Ջալեաց շառաչ լըսէիր
Լըռիկ մընջիկ թաղծաղէմ.

Եւ կարծէիր թէ բերեն
Քեզ սիրելեացդ ըզհագագ,
Բզմօր համբոյրս անուշակ
Եւ քեռ ըզծայն սիրանուագ.
Եւ սիրտ հալեալ իկարօտ
Խոր հառաչանս անդ հեղոյր,

Եւ իբր ըզգետ իծովու
Թափէր հեղեղս հազար բիւր:

Եւ այլ երբեմն իկանաչ
Ելեալ բըլրոցն իկատար
Կաղամախից նըստելով
Ընդ ըստուերօք լայնատար,
Հրատապ սըրտիդ խընդրէիր
Հեղուկ հովիկ կամ շուք սեաւ,
Եւ մերձաւոր ջինջ յաղբիւր
Շիջուցանել ըզծարաւ:

Քանի՛ցս ըզքեզ, Լո՛յս, քանի՛
Լուսին գիշերց շողշողուն
Եգիտ անդէն հըսկելով
Իբր ըզկանթեղ սեղանոյն.
Քանի՛ցս անգամ եւ աստեղք
Ձիւրեանց նըշոյլըս տըխուր
Ոչ խառնեցին ընդ վըտակս
Որ քոց յաչաց զեղանիւր:

Դ.

Ո՛վ սո՛ւրբ պանդուխտ, թող ըզքո
Յիշեմ ըզցաւս ես ըստէպ,
Քանգի այնո՛ւ լոկ սըրտիս
Թեթեւասցի երաշխէպ,
Որ հայրենեաց եմ եւ ես
Թափառական վըշտազգեաց,
Եւ ես քո պէս արտասուեմ
Ցանձուկ կարօտ սիրելեաց:

Եւ ես, ո՛վ Լոյս, ոհ եւ ես՝
Հասակակցի քեռ քոյին
Այն ինչ արիւն իյոգւոջ
Ետու ողջո՛յն մի վերջին...
Որ չիք եւ ինձ մայրենի
Ժըպիտ՝ բերողն ըզխրախոյս,
Եւ չտեսանեմ զոր վասն իմ
Թափեալ անհատ արտասուս:...

Լո՛յս, դու սըրտից վըշտահար
Մրացի՛ր յերկնից ըսփփիչ,
Մինչ արտասուք իմ թանան
Շիրմիդ ըզսուրբ կափարիչ.
Եւ ընդ ծառովս այս իգուճ
Ձոյր հովանին սիրէիր՝
Սիրտս իտօնիդ յիշատակ
Մըփի՛ նդ երկինս եւ երկիր:

Խ. Վ. Գ.

ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ ԱՐՏԱՒԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱՆՑԻՑ

Իտալիան նորեն ալեկոծութեան մէջ է: Միկիլիոյ ոտք ելելը քանի զնաց մեծցաւ ու եւրոպայի նշանաւոր քաղաքական ղեկավարներուն կարգը անցաւ. վասնզի ոչ միայն հասարակ ժողովուրդը Կարիպալտիին կողմը բռնեց, այլ եւ ազնուականներն ու եկեղեցականները: Միկիլիոյ գլխաւոր քաղաքը, այսինքն Փալեմոն ոտք ելլելուն պէս՝ Մեսինա ու Թրափանի քաղաքներն ալ անոր հետեւեցան, եւ Նափոլիի քաղաքին կանոնաւոր զօրքը, որ մինչեւ 50 հազարի կհասներ, կրսն, քանի մը անգամ յաղթուեցաւ Կարիպալտիին ու հալածական ձգեց փախաւ:

Կարիպալտի զօրավարը Իտալիոյ ազատութեան սիրովը վառուած, 1848-էն ի վեր անդադար ետեւէ եղած է որ իւր հպատակին հասնի. իսկ այս անգամ իւր հալածակիցները կորորէ որ Փիեմոնթի քաղաքին հետ միաբանին, եւ իւր հրատարակած յայտարարութեան մէջ կրսէ ամենուն. „Մի-“, կիլիաքոյ պատերազմը Իտալիոյ բշխմանց դէմ եւ Իտա-“, չիոյ համար է. ամենայն Իտալացի պարտական է օգնել „անոր ստրկով, զենքով ու իւր ձեռքին ուժով. . . Թի-“, չինոյն անցած ատեննիս մեր պատերազմական կանչն „էր Իտալիան եւ Վիկտոր Էմանուէլ.՝ նոյն ձայնը բող „լսուի այժմ նաեւ բողջուեց ետեւիս ստոյ ոտը“: Ինքն իսկ Մաժժինին, որ ատենով բոլոր Իտալիան մէկ հասարակապետութիւն մը դարձնելու կաշխատէր, այժմ զամենքը կըրորէր որ „Փիեմոնթի հետ միախառն մտքով:

Բոլոր Իտալիան անսպասելի ցնծութեան ու շարժման մէջ է Կարիպալտիին ունեցած յաջողութեանցը վրայ, եւ մինչեւ Նափոլիի բնակիչներն անգամ գրկաբաց կսպասեն նորա գալուստին:

Կարծիք եղաւ. թէ Փիեմոնթի տերութեան յորդորանքն ու օգնութեամբն է Կարիպալտիին այնպիսի անակնկալ յաջողութիւն գտնելը. բայց Քալուր կոմսը պաշտօնական կերպով հերքեց այն կասկածը, եւ իմացուց Գաղղիոյ տերութեան թէ Փիեմոնթն ալ Կարիպալտիին ըրածներուն չհաւնիր, բայց անոր արգելք ընել ալ չկրնար:

Օտար տերութեանց մէջ ամենէն աւելի Կարիպալտիին կուսակցութիւնն երեւցնողը Անգղիան է, եւ Անգղիացիք յիշաւի ամենայն կերպով իրենց օգնութիւնը կրնեն անոր, թեպէտեւ յայտնի է թէ առանց իրենց շահը մտածելու չեն աշխատիր այս բանին մէջ: Նոքա նաեւ ստակ կ'ոռովեն Կարիպալտիին եւ անոր օգնական զօրք խրկելու համար. տերութիւնն ալ այս բանիս ամենէնին արգելք չընէր, ինչպէս եւ ոչ Գաղղիան, որ միայն ստակ տուողներուն անունները հրատարակելու հրաման չկայ:

Այսպէս ահա Իտալիոյ ինքրոյն վրայ դարձաւ նորեն բոլոր եւրոպայի ուշադրութիւնը. դարձաւ պատերազմի որոտմունքներն ու կայծակները կ'ոռան այն գեղեցիկ երկնքին երեսը, եւ դարձաւ նորա որդիքը իրենց արեամբը կոռոզեն Իտալիոյ դաշտերը. եւ Աստուծոյ միայն յայտնի է թէ ինչ վերջ պիտի ունենայ այս զարմանալի յեղափոխութիւնը:

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ.

— Կովկասեան Փոխարքային առաջարկութեամբը ՎԵՀԱՄԱՌ ԿԱՅՍՐԸ որոշեց որ նախ՝ Ազախու ծովուն վրայ ԹԵՂԻՍԷՐ քաղաքը նաւահանգիստը քաղաք ձեւանայ, եւ այն տեղը բնակիչ ուզողները զանազան արտօնութիւններ ունենան. եւ որովհետեւ Սեւ ծովուն արեւելեան հիւսիսային եզրքը եղած Անափա ու Նովոռոսիյսք քաղաքները արդէն վերջի պատերազմէն շատ վնասուեցան, նոցա բնակիչներուն ալ առաջարկուի Թեմուր փոխարքային:

Երկրորդ, Կովկասու վաճառականութիւնը ծաղկեցնելու, եւ լեռնարեակ ժողովրդոյ մէջ քաղաքական խաղաղաւետ կենաց սկզբունքը հաստատելու մտքով, Վրասթիկաշիւս քաղաքը ամբողջ՝ որ Ռուսաստանէն Կովկաս տանող գինուորական ճանապարհին վրայ է՝ քաղաք դառնայ, եւ հոն բնակիչ ուզողներուն զանազան արտօնութիւններ ու ազատութիւններ արուի:

— Շամախի քաղաքին տեղը՝ քաղաք կուսակալութեան անուանեցաւ Պաքուն, որ առաջ լոկ գաւառական քաղաք էր, եւ հոն փոխադրեցան Շամախիի կուսակալութեան բոլոր զատաստանական տեղերը:

— Կովկասու լեռնականաց մէջ քրիստոնէութիւնը տարածելու մտքով միաբանութիւն կամ ընկերութիւն մը հաստա-

տուեցաւ, որոյ համար կամաւոր տուրքեր կհաւաքուին Ռուսաց եկեղեցիներուն մէջ:

— Կըսուի թէ Եաչրային տեղը այսուհետեւ Պալքաւան պիտի լինի գաւառական քաղաք (չէ՞քսմի քորալ) հարաւային ծովեզրաց Խրիմու՝ իրրեւ աւելի մեծ եւ շատ յարմարութիւններ ունեցող:

— Մայիսի 20-ին հեռագրական գիծ հաստատուեցաւ Բիշկէն քաղաքին մէջ:

— Ռուսիոյ ղրդադրամները նոր ձեւ պիտի առնուն, կրսն, թեպէտեւ գոյներնին նոյն պիտի մնայ. այս նոր ձեւոյն նրմանը կեղծելը այնքան դժուար պիտի լինի որ լուսագրական հնարքն ալ պիտի չկարենայ ծառայել:

— Խրիմու պայծառ երկնքին երեսը դէպ ինիսիսային կողմը ամուսյ 9-ին իրիկունը սկսաւ լսնկարծ երեւնայ այն մեծ ու գեղեցիկ գիսաւորը, որոյ վրայ հարեանցի գուշակութիւն մը կար արդէն օրագրաց մէջ. բայց ընդարձակ տեղեկութիւններուն կսպասեմք անուանի աստղաբաշխական դիտարաններէն որ մէք ալ հրատարակեմք յաջորդ ամսաբերբին մէջ՝ հանդերձ կարեւոր ընդհանուր գիտելիքներով:

Հրամայեցաք տպագրել. ԻՅԷՈԳՈՍԻԱ, Ի27 Մայիսի 1860. Գաբրիէլ Վ. Այվազեան:

Իտալարանի Խաչիպեան Ռեստմնարանի Հայոց:

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Արդէն հրատարակուած էր Մասեաց Աղանուոյն միջոցաւ՝ թէ Թէոդոսիոյ մէջ *Օրիորդաց Վարժասուն* բացուեցաւ, յորում պիտի ուսանին աշակերտուհիք մեր ազգին այժմեան վիճակին պատկանելիք հարկաւոր ուսմունքները: Այս վարժատունը կընդունի միայն երթեւեկող աշակերտուհիք, այսինքն այն օրիորդները որ առաւօտը կերթան դպրոց, եւ երեկոյին տուն կղաւնան: Եւ որովհետեւ ուրիշ քաղաքներէ ալ սկսան գտնուիլ փափաքողք իրենց զաւակները այս վարժատան աշակերտելու, հարկաւոր դատուեցաւ ունենալ Թէոդոսիոյ մէջ այնպիսի անձ մի, որոյ վրայ ամէնքս վրստահ լինիմք թէ ազգային օրիորդները ազգային ոգով եւ բնատուր պարկեշտութեամբ կարող են պահպանուիլ նորա մօտ:

Ահա այս պաշտօնին ամենայարմար տեսաք եւ որոշեցաք հաճութեամբ բազմաց քաջաճանօթ Նահապետ վարժապետը Թօփճեան, որ եւ սիրով յանձն առաւ այս ազգային աշխատութիւնը:

Ուստի ո՞ր քաղաքէն որ կամեցող զընուի իւր զաւակը այս կերպով աշակերտել Թէոդոսիոյ Օրիորդաց վարժատան մէջ, օգոստոսի սկիզբէն կարող է ուղղակի դրկել Նահապետ վարժապետին ամենայն վստահութեամբ:

Վարժատան տրուելու տարեկան վարձքէն իզատ, որ է 66 ռուպլի արծաթ, ինչպէս որ հրատարակուած էր ամսագրոյս մէջ, Նահապետ վարժապետին մօտ մնալու համար զաւակ յուղարկողը պիտի հատուցանէ տարեկան 120 ռուպլի արծաթ, իւրաքանչիւր կէս տարեկանը կանխիկ. եւ օրիորդը արտաքին հագուստէն իզատ պիտի ունենայ հետը բաւական ճերմակեղէն, պատառաքաղ, դրքալ, սանտր եւ այլն:

Արտաքին հագուստը յուղարկողը կարող է կամ ինքը պատրաստել, կամ քաղաքին մէջ ծանօթ մէկուն յանձնել, եւ կամ Նահապետ վարժապետին. որովհետեւ կարելի եղածին չափ միաձեւութիւն ունենարու են աշակերտուհիք նաեւ հագուստի կողմանէ:

ՀՈԴԱՐԱՐՁՈՒԹ

Դպրոցին Օրիորդաց Հայոց Թէոդոսիոյ:

Թէոդոսիա, 20 յունիսի 1860: